

Section 1. Challenges of studying Ukrainian art from ancient times to the beginning of the 20th century

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-301-2-28>

Москаль Марта, художник-реставратор
ЛФ Національного науково-дослідного реставраційного центру України

***Sacrum i profanum* в інтерпретації образів святих воїнів (на прикладі іконописних зображень Св. Димитрія Солунського)**

Ключові слова: sacrum, profanum, іконопис, образ св. Димитрія Солунського.

Marta Moskal, artist-restorer of the Faculty of Arts
of the National Scientific Research Restoration Center of Ukraine

***Sacrum and profanum* in the interpretation of the images of the saint warriors (exemplified in the iconographic images of St. Demetrius of Thessaloniki)**

Abstract: The report examines the impact of imagery, semantics, and iconography of the holy warriors' iconic images of *sacrum* and *profanum* as value-oriented poles in the Universe. The study demonstrates the visualization of the axial dyad in the iconographic images of St. Demetrius of Thessaloniki of the second half of the 17th and early 18th centuries.

Key words: sacrum, profanum, iconography, the image of St. Demetrius of Thessaloniki.

S*sacrum i profanum* як полюси ціннісно осмисленої моделі світобудови знайшли відображення в іконописних образах святих воїнів, визначили їх образність, семантику, іконографію, у взаємозближенні, взаємопроникненні і взаємоувизначенні зумовили сакралізацію патріотизму та воїнських звитяг.

В аспекті генези сакральний складник цієї групи іконописних зображень сформувала символічна трансформація образу мученика за віру за часів гонінь на християн у Римській імперії. Натомість їх профанні аспекти окреслив симбіоз зі світською владою та корелятивність ідеям захисту держави й рідної землі. Так, візантійські імператори вважали святих воїнів запорукою політичного успіху, патронами у війні і прикрашали їх зображеннями символи влади. Згідно житія Костянтина, написаного Євсевієм, імператор наказав увічнити себе в образі вершника, що перемагає дракона.

Профанні аспекти образів святих воїнів демонструють їхні життя, згідно яких св. Георгій був старшим воєначальником при імператорі Діоклетіані, Теодор Стратилат служив в армії імператора Ліцинія, Теодор Тирон був воїном мармаритського полку в місті Амасії, Євстахій Планида – воєначальником під час правління Тита і Траяна.

У зв'язку з семантичною бівалентністю образів святих воїнів у народній свідомості патріотизм набув сакрального характеру, а самі вони слугували

ідеалами захисника і громадянина, вселяли віру у перемогу, утворили атракцію щодо людських учинків і почуттів. У той же час завдяки семантичному розширенню образ став символом боротьби зі злом як таким.

Іконографічно взаємодія і взаємопроникнення *sacrum* і *profanum* в зображеннях святих захисників вітчизни простежується у поєднанні світських і релігійних атрибутивно-символічних програм.

Прикладами слугують іконописні образи Димитрія Солунського – християнського святого, правителя Солуні, який постраждав за віру у часи правління імператора Максиміліана: у зріст, на троні, верхи на коні, зі сценами життя.

Так, ідея захисту держави під Божим благословенням віддзеркалила у зображенні св. Димитрія як пішого воїна зі списом і мечем на шиферній іконі XIII ст. з Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника. До цього ж типу належить ікона «Димитрій Солунський» поч. XVI ст. із с. Велике Львівської обл. (НМЛ). Одним з кращих зразків іконописних образів святих воїнів є «Св. Димитрій, який сидить на троні» др. пол. XII ст. (ДТГ), імовірно, з собору св. Димитрія в Києві. Поясне відтворення святого представлено на іконі «Димитрій Солунський» кін. XII – поч. XIII ст. Прикладом зображення святого у туніці і червоному плащі, однак з луком, сагайдаком для стріл, піхвами для меча і щитом, є ікона «Димитрій з житієм» початку XVI ст. із с. Флоринка (нині – РП) (ЛНМ). Образ св. Димитрія з житійними сценами зустрічаємо на іконах з церкви с. Цівкова на Любачивщині (нині – РП) з Музею народного будівництва в Сяноку (др. пол. XVI ст.) із с. Порохник (нині – РП) (пер. пол. XVII ст.) (НМЛ), «Св. Димитрій» (1729) з Музею Волинської ікони (м. Луцьк).

